

met pop-, jazz-, klassiek- en filmrecensies, achtergronden en reportages

Nummer 5 / 2007
Nederland € 5,50 België € 6

Interview

Chris Squire
van YES

Test beeldschermen

Metz
Mirai
Philips
Sharp
Vestel

Test

PSB 'Image T55'
Pebbles
platenwasser
Pioneer A-A6 en
PD-D6
SanDisk V-Mate
Mystère IA11 en IA21
JVC EX-A10
InFocus IN78
Meridian D-ILA1080MF1
Toshiba HD-1E

MAGICAL MYSTÈRE TOUR

Het nieuwe Nederlandse buizenmerk Mystère gaat van start met twee stoere geïntegreerde versterkers, de IA11 en IA21. Tijd om de sluier op te lichten en het oor de kost te geven.

Waar ken ik U van ?

STEFAN KRAWCZYK

Al enige tijd was mij een bescheiden, bijna maandelijks terugkerende advertentie in de hifi pers opgevallen. Het plaatje zag er als de menhirs van Stonehenge uit met een foto van wat op een versterker leek. Na enig graafwerk (om in de pre-historische sfeer te blijven) bleek dat het hier gaat om een nieuwe lijn geïntegreerde buizenversterkers van een ouwe rot in het vak: Herman van den Dungen van Durob Audio. Als vervent gebruiker van de PrimaLuna ProLogue 3 voorversterker – ook van Durob – had ik het kunnen weten. De Mystère versterkers hebben een vage familietrek, die me op het juiste spoor had moeten zetten. Ik rook een primeur en had al snel geregeld dat Herman mij voor Kerst niet één, maar wel twee geïntegreerde versterkers ter recensie opstuurde: de IA11 en zijn grotere broer, de IA21. Ik kan U al verklappen dat mijn familie me tijdens de feestdagen buitengewoon weinig heeft gezien.

Wat heb ik gedraaid?

Brederode-Lijbijaart - One –
Jazz in Motion JIM75352
Pat Metheny Group –
The Road To You – Geffen
GED24601
Jan Garbarek –
I Took Up The Runes – ECM
David Bowie – Reality –
Columbia 512555
Zuccherò & Co. –
The Ultimate Duets Collection
– Universal 9875142
Ludwig van Beethoven –
Die Sonaten Für Klavier und
Violine – Gidon Kremer/Martha
Argerich – DGG 4470582
G.F. Haendel – Cäcilien Ode –
Trevor Pinnock – Archiv 4192202

IA11 en IA21 – verschil moet er wezen

Eerst de overeenkomsten: beide versterkers zijn geïntegreerde buizen modellen, ontworpen in Nederland en gemaakt in China volgens de uiterst strenge richtlijnen van Durob (zie het bijgaande interview met Herman). In zoverre lijken ze op de PrimaLuna lijn. De afwerking is werkelijk uitstekend en de details – plastic kapjes ter bescherming van ongebruikte in- en uitgangen en de buizenkooi met bananenpluggen voor soepel afnemen en weer opzetten – laten zien dat ze bij Durob aan de gebruiker hebben gedacht. De Mystères zijn van Adaptive Auto Bias voorzien, dus er hoeft niet met voltmeters en schroevendraaiers gevogeld te worden om de buizen in optimale conditie te houden. Beide versterkers hebben vier single-ended ingangen, een losse netkabel, luidsprekeraanslui-

tingen voor 4 en 8 ohm en geschikt voor alle mogelijke kabelafwerkingen, een aan-en uitschakelaar aan de zijkant, en ingangskeuze- en volumeknoppen aan de voorkant. De verschillen beginnen met de omvang en het gewicht. De IA11 is kleiner en 7 kilo lichter dan de 21. Het vermogen is twee maal veertig watt (dubbel mono), terwijl de 21 goed is voor twee maal 50 watt. De IA11 doet het uitsluitend met vier EL34 buizen, terwijl de 21 het ook met de populaire KT88 kan. Daarvoor zit er een handige EL34/KT88 bias keuzeschakelaar aan de linker zijkant. Het is overigens wel uitkijken geblazen dat deze schakelaar niet met de aan-uitschakelaar wordt verward. Die zit aan de rechterkant. Beide versterkers worden bij gebruik behoorlijk warm. De kap kan er dan ook maar beter af worden gelaten tijdens het spelen.

Techniek hoeft geen mysterie te zijn...

De vergelijking met PrimaLuna ligt natuurlijk voor de hand, maar Durob laat uitdrukkelijk weten dat de Mystères op een ander ontwerpconcept zijn gebaseerd en beide produktlijnen dus ook uitstekend naast elkaar kunnen bestaan. In het gebruik hebben de IA11 en 21 inderdaad een ander karakter dan wat ik van PrimaLuna gewend ben, dus dat klopt. Qua techniek heeft Durob bij de Mystère voor een volledige pentode push-pull uitgangsupzet gekozen, vergezeld van een zeer bescheiden hoeveelheid negatieve feedback. De keuze voor een pentode concept heeft tot doel een betere efficiëntie en een hoger uitgangsvermogen te bereiken. Een pentode buis heeft, zoals de naam al suggereert, vijf elektroden. Andere buizen configuraties zijn triode en ultralinear. Voor een triode configuratie kan men alle soorten buizen gebruiken: triodes, tetrodes en pentodes. Een pentode configuratie, zoals bij de IA11 en 21, moet buizen met vijf elektrodes in de uitgangstrap hebben. Triode versterkers hebben een lage vervorming, terwijl het vervormingsniveau bij pentodes hoger ligt. Deze vervorming klinkt subjectief

www.hifi.nl/winkeldetails.php?wid=123

Oude Wand 39
7201 LK Zutphen
tel. 0575-513317
www.glasaudiovisie.nl

www.hifi.nl/winkeldetails.php?wid=192

Kom eens luisteren en kijken...

Sumatrakade 331-333 1019 PM Amsterdam
telefoon: 020 4196110 fax: 020 4196111

overigens niet onaangenaam en kan met een kleine dosis negatieve feedback goed worden weggewerkt. Klankmatig zegt men van de pentodes dat ze muzikaal, krachtig en dynamisch zijn. Pentode versterkers hebben de reputatie levendig, snel, gedetailleerd en open te klinken.

Kijk- en luister-avontuur

Ik moet bij het zien van de Mystère versterkers gek genoeg spontaan aan autos denken. Op het eerste gezicht hebben ze iets weg van een spacewagen uit Flash Gordon of die strakke jaren veertig bak waarmee baardenband ZZ-Top in iedere videoclip de highway afscheurde, goedogende liftsters oppikkend. De Mystères met hun robuuste bouwkwiteit stralen sobere luxe en kracht uit – Ferrari, Maserati, Aston Martin, Land Rover. In het gebruik blijkt de IA11 de Jeep te zijn en de IA21 de Range Rover. Maar hoe klinken ze?

Ik had de Orféo vloerstaanders van JM Reynaud ter recensie staan, dus daar heb ik de kleine Mystère als eerste op aangesloten. De Orféos zijn geen makkelijke speakers voor versterkers met een relatief laag uitgangsvermogen. De IA11 deed zijn best en scoorde niet slecht met zijn buizencharme, definitie en ruimtelijkheid. Ik had echter al snel het idee dat de combinatie met de Orféos, die kennelijk meer van een zwaarder transistordieet houden, de Mystères niet tot hun recht zou laten komen. Bij een realistisch volume moest de IA11 gewoon te hard werken. De balans van het frequentiespectrum raakte verstoord met hier en daar een onwelkome dip. Bij fortissimi trad er een zekere vervorming op. Met de IA21 had ik meer succes, maar het besluit was al gauw genomen om de Mystères een paar

andere luidsprekers voor te schotelen: de Sonus Faber Cremona Auditor monitors.

Toch liever Sonus Faber

De Auditors zijn gemakkelijker aan te sturen met een rendement van tenminste 88dB en een stabiele impedantie van rond 4 ohm. Voor de gelegenheid had ik een paar oude favorieten van stal gehaald van Jan Garbarek (I Took Up The Runes) en Pat Mehteney (The Road To You – Live). De IA11 was hier duidelijk meer op zijn gemak. Dit zijn typisch twee platen, die uitnodigen tot lekker hard spelen. De volumeknop van de IA11 moest daarvoor in mijn ruimte van 45 vierkante meter al gauw op 12 uur. Met de Cremona Auditors was de presentatie een stuk evenwichtiger dan met de Franse zuilen. Ik miste hooguit wat lucht aan de top, maar deze combinatie deed het met alle muzieksoorten zeer goed. Toch kreeg ik na enige tijd het gevoel dat er meer uit de Mystère te halen viel. Tijd om mijn ouwe trouwe Guarneris aan te sluiten.

Dit was een openbaring: pure synergie. Met de volumeknop op elf uur en de luidsprekers aan de 4 ohms-tap viel alles keurig op zijn plek. Ik had Beethoven's vioolsonaten van Gidon Kremer op het geheel losgelaten en de combinatie klonk direct als een klok. De viool had duidelijk Kremers athletische timbre, de dynamiek was uitstekend, de vleugel van Argerich natuurlijk en de details waren er in overvloed. Het geluidsbeeld bevond zich keurig tussen de luidsprekers en had goede diepte. Dit werd er nog beter op toen ik, na een dag spelen, de standaard elektriciteitskabel verving door een AH! TriAC netsnoer. Wat een verschil! Meer rust, meer diepte en meer evenwicht in het geluid.

www.hifi.nl/winkeldetails.php?wid=1066

TECHNOLOGYFACTORY
THE FINEST SELECTION OF HIFI PRODUCTS FOR REAL MUSIC LOVERS

Emiel Banningstraat 5 B-2000 Antwerpen (Zuid) +32/(0)3/2163934
sales@technologyfactory.be www.technologyfactory.be

www.hifi.nl/winkeldetails.php?wid=311

je vindt 't bij
Staffhorst
electronics

Raf: • Amsterdam • Hilversum • Kampen
Staffhorst: • Utrecht

De verbetering was van dien aard dat ik inmiddels een half dozijn van deze netsnoeren heb aangeschaft en mijn hele set heb aangesloten. In dit verband moet ik ook nog even vermelden dat de Mystères allebei verbazend stil waren. In ruststand moest ik de volumeknop echt voluit zetten en mijn oor op de tweeter drukken om een lichte ruis waar te nemen.

Alvorens op de IA21 over te stappen heb ik nog even mijn absolute favoriet van Metheny (Half Life of Absolution) en het nieuwe album van Lijbaart-Brederode (One) aan de IA11-Guarneri combinatie toevertrouwd. Metheny bouwt dit live nummer prachtig op, beginnend met een wir-war van subtiele percussie geluiden, die vanuit alle hoeken van het podium lijken te komen, gevolgd door een langzaam aanzwellend crescendo van zijn vette gitaar, toetsen, bas en drum. Het geheel wordt mooi los van de luidsprekers neergezet. Het geluidsbeeld is diep en de ride-becken hebben meer dan voldoende lucht. Het geheel klinkt sprankelend. Als Brederode en Lijbaart met hun unieke piano-percussie samenspel vervolgens aan de slag gaan, is het eenvoudigweg genieten geblazen. De uiterst melodieuze en subtiele creaties van beide heren komen met de IA11 zeer goed uit de verf. De piano is goed en van vrij dichtbij opgenomen. Brederode's inventieve 'harpspel' op de pianosnaren klinkt dan ook zeer direct en natuurlijk.

Tijd voor de grotere broer: de IA21. De vraag is natuurlijk of ik hier appels met peren heb zitten vergelijken. De IA11 draait met de EL34s, die mij bij andere buizenversterkers altijd bijzonder goed zijn bevallen, terwijl mijn recensie exemplaar van de IA21 van de KT88s was voorzien. Hoe dan ook, ik moest roeien met de riemen die ik had. Ik vermoed dat de meeste geïnteresseerden, die de extra 750 euro voor de IA21 neerleggen, grotendeels voor de KT88 versie zullen gaan. Klankmatig is het de extra investering wat mij betreft absoluut waard. Wat krijg je voor die prijs? Behalve een grotere, zwaardere en iets imponantere versterker met 10 watt meer per kanaal, krijg je een geluid dat de uiterlijke verschillen vrij goed weergeeft. De IA11 combinatie met de Guarneris was een succes. Met de IA21 in de set was het een nog groter succes. Bij Kremer's Beethoven kreeg ik meer breedte en diepte in het geluidsbeeld en nog meer lucht rond de instrumenten. Het karakter van de versterker was warmer – hoewel dit deels aan de KT88 kan liggen – zonder echter in overdreven buizen-euforie te vervallen. Viool en piano klonken voller, zonder verlies

aan definitie of detail. Met de 21 was ik toch nog meer betrokken bij de muziek. Pat Metheny's gitaar was nog vetter dan bij de 11 en ook bij hem constateerde ik dezelfde groei in breedte en diepte van het geluidsbeeld. Dat, in combinatie met een grotere ruimtelijkheid, presence en tenminste evenveel detail als bij de wat slankere IA11, maakt van de IA21 voor mij en mijn Guarneris een winner. Behalve de beschikbare euros, zullen vooral de luidsprekers waarmee de versterker moet gaan samenwerken een belangrijke invloed op de uiteindelijke keuze hebben.

Mysterie ?

Je hebt het al begrepen. De Mystère tour heeft mij de feestdagen intens beziggehouden en vele momenten van muzikaal genot bezorgd. Het aanbod van betaalbare buizenversterkers blijft groeien. Dat er, afgezien van het feit dat ze in China worden geassembleerd, dergelijke kwaliteitsprodukten van eigen bodem komen is van harte toe te juichen. De Mystères verbreden de buizenversterker-horizon en zijn wat mij betreft een alternatief dat je, als je in de prijsklasse tussen 1500 en 5000 euro op zoek bent, absoluut moet gaan beluisteren alvorens tot aanschaf over te gaan. Als je budget niet meer toelaat of je luidsprekers al behoorlijk mollig klinken, dan is de IA11 een uitstekende 'instapper', waar je jaren plezier van zult hebben. De IA21 is een niveau hoger en kan ook meer aan. Hij is de extra 750 euro dan ook zeker waard. Mysterie? Welk mysterie? Ik ben er al uit.

Technische Gegevens

	IA11	IA21
Vermogen:	40 + 40watt @ 8ohm	50 + 50watt @ 8ohm
Ingangen:	4 paar single ended (RCA)	idem
Luidspreker aansluitingen:	1 paar (4 of 8 Ohm)	idem
Signaal/ruis verhouding:	<90dB	idem
Vervorming:	0,05% @1W in 8 ohm 0,4% @ 10W 1% @ 40W	idem 0,2% @ 10W 1% @ 50W
Frequentiebereik:	4Hz-80kHz +/- 0,3dB @ 1W 20Hz-52kHz +/- 1dB @ 40W	idem 9Hz-52kHz +/- 1dB @ 50W
Buizen	4x 6SN7 en 4x EL34	4x 6SN7 en 4x EL34/KT88
Gewicht:	20,5 kg	27 kg
Afmetingen:	37x32x20cm (bxdxh)	42x43x20cm (bxdxh)
Afstandsbediening:	nvt	nvt
Kleuren:	zwart (pianolak)	idem
Prijs:	€ 1.750	€ 2.500

Web-site: www.hifi-notes.com
 Importeur: Durob Audio BV

Referentie apparatuur

CD loopwerk + converter:	Theta Data basic II + DS Pro basic IIIa
Draaitafel:	Micell TechnoDeck met TechnoArm
Element:	Goldring Eroica MC low output
Phonotrap:	AH! Phono 2 MM/MC
Voorversterkers:	McIntosh C-45 / PrimaLuna ProLogue Three
Eindversterker:	Theta Dreadnaught
Luidsprekers:	Sonus Faber Cremona Auditor en Guarneri Homage, JM Reynaud Orfeo
Digitale kabel:	Transparent Reference AES/EBU
Interconnects:	AH! en Nirvana
Luidsprekerkabels:	AH! en Transparent MusicWave Super BiCable
Voedingskabel:	AH! TriAC en Tice Infinite Speed
Rek:	SolidSteel 6.4
Diversen:	Nordost Pulsar Points AH! Offset Killers

**DE RADIOBEURS
LOUTER HIFI**

Voorstraat 366-370 3311 CX Dordrecht
 telefoon: 078-6135202 fax: 078-6139164 www.deradiobeurs.nl

www.hifi.nl/winkeldetails.php?wid=566

de "Stenvork"
 toonaangevend in Audio & Hifi

Kerkstraat 45
 5401 BD Uden
 Telefoon: 0413 247 247

DUROB'S CHINESE PERIKELEN...

STEFAN KRAWCZYK

*Na PrimaLuna nu *Mystère*. De trend van het laten bouwen van betaalbare, goedklinkende apparaten, i.c. buizenversterkers, in China is een succesformule?*

“Ik denk inderdaad dat zowel *Mystère* als PrimaLuna tot de categorie betaalbare, goedklinkende apparaten behoren. Maar denk niet dat ontwikkelen en produceren van goede hifi een eenvoudig proces is in China. Je team moet er een ongelooflijke hoeveelheid geduld en doorzettingsvermogen voor hebben.”

Wat bedoel je daarmee? Ik had gedacht dat er inmiddels voldoende Chinese fabrikanten zijn die een ontwerp van jullie soepel omtoveren tot een kant-en-klaar eindproduct ?

“(Diepe zucht) Nee, dat is dus absoluut niet zo. Ik kan inmiddels een boek volschrijven over alles wat we tijdens onze 2-maandelijke bezoeken daar meemaken.

In principe moet je er nog steeds van uitgaan dat in China in een puur Chinese fabriek een kwaliteit gemaakt wordt die ver beneden onze norm ligt. Door de gigantische delocalisatie naar China maken de Chinezen vooral spullen die ze zelf niet of nauwelijks gebruiken. Daardoor heeft men niet hetzelfde kwaliteitsbesef als wij. Dat geldt voor sanitair, auto's, meubilair en helaas ook voor hifi.”

Toch komt er tegenwoordig van alles uit China en kennelijk tot grote tevredenheid van de Westerse consument. Hoe zit dat met hifi ?

“Dat klopt. In de meeste gevallen gaat het over producten die daar in Westerse fabrieken of joint-ventures met Westerse (bege-)leiding vervaardigd worden. Er is echter in heel China geen fabriek van het soort audiomateriaal waar

wij mee bezig zijn, die dusdanig groot is dat er Westerse leiding is. De grootste fabriek die in China enigszins audiofiële producten maakt, heeft een man of honderd in dienst, iedereen inbegrepen. Qua efficiëntie komt dat ongeveer overeen met een kwart ervan in het Westen.

De meeste van die audiofabriekjes werken pas sinds zeer korte tijd voor de markt buiten China. Een echte markt binnen China voor audiofiële producten bestaat nauwelijks. De lokale consument heeft er het geld niet voor en de Chinese middenstand is op dit moment nog nauwelijks bekend met dit 'genots'-middel. Nu men wordt gevraagd voor de 'buitenlandse' markt te produceren, zie je een wildgroei aan aanbod. Zelfs binnen China kopieert de ene fabrikant de andere en je ziet de meest waanzinnige b(r)ouwsels en technische schema's opduiken. Over solid-state heb ik het hier niet, want daarin lopen ze voorlopig nog hopeloos ver achter. Als het buizenapparaat betreft, komen ze vaak met variaties op ontwerpen uit de tijd van Marantz en McIntosh.

Qua onderdelen is hun keuze beperkt. Als je uitlegt dat bepaalde onderdelen, zoals diodes, weerstanden en condensatoren, echt invloed op het geluid hebben, dan liggen ze eerst een half uur dubbel van het lachen. Ze willen het gebruik ervan wel na-apen, maar er zelf in geloven is nog teveel gevraagd. In veel gevallen worden onderdelen lukraak aangekocht – gezien het relatief geringe verbruik vaak ook niet bij de fabrikant zelf, maar eerder 'zomaar ergens'. We hebben ooit gezien dat er ergens ruim 200 aan/uitschakelaars binnengebracht werden waar de roest op zat. Ze waren op een lokale buitenlandse markt twee straten verderop ingekocht. Desgevraagd werd ons te verstaan

gegeven dat door het schakelen de roest er wel af ging...”

*Maar hoe doen jullie het dan? PrimaLuna en *Mystère* worden overal door de consument en de vakpers goed ontvangen, terwijl die toch veeleisend zijn.*

“Dat gaat ook niet vanzelf. Al ruim drie jaar gaan we elke twee maanden minimaal twee weken naar China met een tas vol ontwerpen en projecten om een keur aan audiofabrieken te bezoeken. Als we denken dat we een fabriek gevonden hebben waar een mogelijke kans van slagen aanwezig is, gaan we aan de slag. We bemoeien ons met de aankoop van de onderdelen (en controleren dat ook daadwerkelijk), met het productieproces en met de eindcontrole. De fabrieken waar we mee samenwerken krijgen met ons dus een stuk Westerse leiding, ervaring en know-how aangeleverd. Dominique, die me altijd vergezelt, begint inmiddels redelijk Chinees te spreken (en vooral te begrijpen) en dat is in een omgeving waar doorgaans nog geen of nauwelijks Engels wordt gesproken, héél handig.”

Spannend! Zitten er nog andere (audio)zaken in de pijplijn ?

“Jazeker. We zijn bezig met een nieuw buizenproject en twee solid-state projecten. Ons eerste solid-state project hebben we na vier maanden stopgezet en inmiddels bij een andere fabrikant gedeponereerd, toen bleek dat de eerste fabrikant – die toch echt een goede reputatie heeft – het gewoon niet kon. Solderen is geen probleem, maar (willen) begrijpen wat er nog meer nodig is om een goed klinkend apparaat te maken en uniforme kwaliteitseisen respecteren zijn er helaas nog niet altijd bij.

Het is allemaal minder simpel dan het lijkt...”